

Niels Kastfelt, lektor emeritus

*Af professor, dr.theol.
Mette Birkedal Bruun og
lektor, ph.d. Karen Lauterbach*

Den 1. september går lektor i kirkehistorie og afrikastudier Niels Kastfelt på pension. Dermed siger fakultetet farvel til en værdsat kollega, en populær underviser, en anerkendt specialist og en vidtfavnende akademiker. Niels er en klassisk forsker. Han er samtidig bemærkelsesværdigt tidløs i sin optagethed af tidens og forskningens store spørgsmål – både de gamle og de nye. Et af de temaer, som har optaget ham, og som han er vendt tilbage til i forskning og undervisning, er missionærer som grænsegængere og tværkulturelle formidlere. Må vi vove den påstand, at Niels i sit akademiske virke selv i høj grad har fungeret som inspirerende grænsegænger og kulturformidler i en fagligt pluralistisk verden, hvor han til stadighed har skullet forholde sig til kolleger med en anden faglig baggrund og et andet forskningsområde? Og at han på daglig basis har været grænsegænger i det faglige og institutionelle krydsfelt mellem afrikastudier og kirkehistorie.

Det kan være underholdende og tankevækkende at observere lighedspunkter og sammenfald mellem en forsker og dennes forskningsområde. Nogle gange kan vi tænke, at en forsker er blevet tiltrukket af et bestemt område, fordi det er sådan,

vedkommende gerne ser sig selv. Andre gange ser vi en gensidig og årelang prægning. For den, der læser sig ind i Niels Kastfelts forskning og forfatterskab, er det tydeligt, at den åbenhed og sans for pluralisme, han fremhæver hos de kristne missionærer og de folk, de mødte i det nordlige Nigeria, er egenskaber, han selv besidder. Han spænder over flere faglige felter – historie, teologi, afrikastudier – og i kraft af sin formidable evne til at aktivere dette spænd, opnår han en faglig vidde og alsidighed, som gør ham i stand til at læse og fortolke det faglige stof på nye måder. Han tilfører vigtig ny viden til de forskningsområder, han er i kontakt med, men han udfordrer dem også. Han insisterer eksempelvis på at spørge, hvilken rolle “kristne erfaringer i grænselandet” og “kristendommens kulturelle pluralisme” spiller for, hvordan vi forstår dansk og vestlig kristendom?

Niels Kastfelt er født i 1950. Han er uddannet i historie og religionssociologi fra Københavns Universitet i 1977 og skrev speciale om kristen mission i Nigeria. Desuden har han en MA i African Studies fra University of Birmingham fra 1981, som udmøntede sig i afhandlingen *The Bachama, the Mbula and the*

Europeans, 1880-1921. Fra 1982 til 1985 var han ansat som ekstern lektor i Afrikas historie ved Institut for Økonomisk Historie på Københavns Universitet, finansieret af et forskningsstipendium fra det daværende Statens Humanistiske Forskningsråd, og siden 1985 har han været ansat på Det Teologiske Fakultet, først som adjunkt i Den tredje verdens kirkehistorie (1985-89) siden som lektor i Kirkehistorie (fra 1989). Fra februar 2006 til oktober 2008 fungerede han som leder af Center for Afrikastudier (CAS), Københavns Universitet. Siden 2008 har Niels undervist på Afdeling for Kirkehistorie og Center for Afrikastudier og fungerede fra marts 2016 til august 2017 som afdelingsleder for førstnævnte. Han har desuden været tilknyttet Department of Religious Studies og Department of History, University of Jos, Nigeria, siden 1978. Niels har fungeret i en lang række udvalg og tillidshverv og har blandt andet været fakultetets udvalgte person til at have fokus på at fremme og beskytte god videnskabelig praksis.

Niels har spillet en afgørende og central rolle for etableringen og opbygningen af fagområdet Afrikastudier på Københavns Universitet i samarbejde med blandt andre Holger Bernt Hansen og Ole Justesen. Som et af de første spæde skridt deltog han i 1974 som studerende i en studierejse til Kenya og Tanzania, hvor han boede nogle uger hos Brødremenighedens Mission i Tabora i det centrale Tanzania. Efterfølgende var han aktiv i det miljø, som i 1984 grundlagde Center for Afrikastudier på Københavns Universitet, der siden 1992 har haft hjemme på Det Teologiske Fakultet. Niels har dermed været et centralt og meget vigtigt

bindeled mellem afrikastudier og teologi, og ikke mindst har han i kraft af sin position som en yderst vellidt underviser sat kristendommen uden for den vestlige verden på dagsordenen hos de teologistuderende. Samtidig har han på både afrikastudier og kirkehistorie altid mindet om vigtigheden af det lange historiske blik og den dybe empiriske indsigt. Som han sagde i forbindelse med den undersøgelse af grænsefænomenet, han foretog i en markant og mindeværdig semesteråbningsforelæsning i 2012, siden trykt i Dansk Teologisk Tidsskrift (2013): “Eksemplerne er nigerianske, men perspektiverne generelle.”

Der er som nævnt noget klassisk lærd over Niels. Alle, der har lyttet til og talt med Niels, ved at han er ekstremt belæst og altid opdateret på de nyeste udgivelser inden for sit felt. Det gælder også, når han underviser. Hans inkarnation af klassiske akademiske dyder er noget, de studerende sætter pris på og ser som forfriskende i en tid, hvor vi andre afprøver nye pædagogiske værktøjer i et forsøg på at skabe deltagerorienteret undervisning. Niels forstår helt uden disse pædagogiske redskaber at være nærværende og engageret i sin undervisning, han formidler sin egen fascination og dybe betagelse af stoffet og af sit fag, og det smitter af på de studerende.

I sin forskning har Niels især fokuseret på religion og politik i Nigeria og på mødet mellem kristne missionærer og nigerianere, men han har også beskæftiget sig bredt med religion, politik og konflikt i Afrika. Niels publicerede i 1989 i det anerkendte tidsskrift *African Affairs* om Maitatsine-bevægelsen, Islam, radikalisering og politisk kultur i

det nordlige Nigeria. Nogle år senere udgav han monografien *Religion and Politics in Nigeria: A Study in Middle Belt Christianity* (1994). Den anmelderroste bog fokuserer på kristne nigerianere og europæiske missionærers rolle i dannelsen af en ny politiske klasse i Adamawa provinsen i det nordlige Nigeria i tiden op til uafhængigheden. Den kombinerer etnografisk feltarbejde med grundige arkivstudier og formår derigennem at give et detaljeret og nuanceret billede af kristendommens rolle i politik i en periode, der er vigtig også for forståelsen af nutidens Nigeria. Niels har blandt meget andet også beskæftiget sig med salmer som både lyd og tekst blandt Bachamaerne og har i den ovenfor nævnte artikel i Dansk Teologisk Tidsskrift beskrevet, hvorledes de kristne missionærers arbejde krævede, at de gjorde en indsats for at sætte sig ind i de lokale kulturer: "De måtte lære de lokale sprog, de lokale religioner, og den lokale historie at kende" (2013: 7). Denne beskrivelse kunne lige så vel være en beskrivelse af Niels' egen tilgang til sit arbejde, til den metodiske seriøsitet og insisteren på det dybe kendskab til netop sprog, kultur og historie. Når Niels fortæller og skriver om sit arbejde, forstår man, at det bygger på en årelang tilstedeværelse, grundigt og altid opdateret kendskab til historie og kultur og ikke mindst mestring af sprogene hausa og kwa-bwatiye. Med afsæt i denne sproglige og kulturelle indsigt og mange års intense feltstudier, hvor han på motorcykel besøgte bachamalandbyer, foretog interviewundersøgelser og nedskrev mundtligt overleverede fortællinger og sange, samt omfattende arkivarbejde i nigerianske, engelske og danske arkiver har

han kortlagt kristendommens udvikling blandt bachamaerne i perioden 1913-2005. Det er højt specialiseret forskning. Men det er samtidig forskning, der bidrager til forståelsen af mere principielle spørgsmål vedrørende kulturel erindring, forholdet mellem mundtlighed og skriftlighed, forholdet mellem koloniale og post-koloniale kulturer samt *longue durée*-perspektiver vedrørende identitet, kultur samt etniske, religiøse og politiske brydninger.

Niels' forskning bringer det lokale og det globale – mikro- og makroperspektivet – i spil. Gennem sit arbejde har han vist den rolle, de kristne missionærer har haft for udviklingen af kristendommen som verdensreligion, og dermed kastet lys på et felt, som ellers ikke altid har tiltrukket sig opmærksomhed. Han har gjort det på en måde, der brød med eksisterende fordomme og stereotyper – som fx at missionsforskning er normativ – og med en skarpvinklet analyse af, hvordan missionærer kan opfattes som modernitetens spydspidser, fordi de i missionens grænsefelter gjorde sig en type erfaringer med kulturel og religiøs pluralitet, som siden er blevet mere almengyldige. Samtidig har han vist, hvilken rolle missionærerne spillede i dansk kirkehistorie, og kan præcist sammenfatte denne betydning i et billede af tidligere årtiers danskere, der aldrig havde været uden for sognet, men som pga. missionsberetninger havde helt styr på både aktører og landskab omkring den sydindiske Porto Novo-mission eller Sudanmissionen i Nordnigeria. Efterhånden er spørgsmålet om forbindelsen mellem det lokale og det globale blevet mere påtrængende i takt med, at spørgsmål, der tidligere blev henlagt til en indimel-

lem marginaliseret missionshistorie, er trukket frem i lyset i et mere eller mindre post-kolonialt informeret begreb om en global kirkehistorie(skrivning). Forskerne strides om betegnelser og tilgange. For Niels er sagen klar, som han viste det, da han i 2019 behandlede emnet her i TEOL-Information: "Hvordan skriver vi så verdenskristendommens historie? Det korte svar på dette spørgsmål er, at vi skal skrive verdenskristendommens historie ved både at følge kristendommens gradvise lokalisering og alle de globale og internationale forbindelser, som blev skabt mellem kristne i forskellige dele af verden." (TEOL-Information 59, s. 30).

Niels er en ivrig bidragyder i den offentlige debat. Han er en flittig foredragsholder og har fortalt, at han nyder formidlingen af sit stof og den interesse og åbenhed folk har over for noget nyt og ukendt. Udover sit fokus på kristendom og politik i Nigeria, har han de seneste mange år bidraget til den offentlige debat om muslimske reformbevægelser i Vest-

afrika, særligt Boko Haram. Ligeledes har hans viden været en vigtig ressource i forbindelse med politiets efterforskning af menneskehandel med nigerianske prostituerede i Danmark.

Hos Niels går kundskab og ydmyghed hånd i hånd. Han går stille med sin enorme viden og levende interesse for kunst, poesi, musik, teoretiske strømninger og historiske fænomener, men den gennemsyner hans oplæg, indlæg, udgivelser og undervisning på en måde, som inspirerer kolleger og studerende. Niels' menneskelige og faglige generøsitet gør ham til en altid inspirerende faglig samtalepartner. Vi er mange, der har oplevet, at lige meget, hvilke forskningsspørgsmål vi er i gang med, har Niels et indsigtfuldt og tankevækkende perspektiv på sagen. Kolleger i ind- og udland går fra samtaler med Niels med ny akademisk energi, og det samme gælder de studerende, han underviser og vejleder. Efter d. 1. september får vi nye vilkår for de samtaler. Men gid, de må fortsætte.